

Rumantsch datti er en 100 onns

Georges Darms prenda cumià

DA LUCAS DEPLAZES / ANR

■ Davant ina illustra cuminanza rumantscha ha Georges Darms prenda cumià da l'Universitad da Friburg. Darms è stà l'emprim e l'ultim professor da rumantsch en piazza cumplina a Friburg. Il glindesdi passà ha *Georges Darms* tegnì a Friburg sia davosa prelecziun. Bliers Rumantschs, giuvenns e vegls, students e pensiunads, Sursilvans, Surmirans e Ladins han profità da questa chaschun per dir engrazièl a Georges Darms, per demussar lur attaschadad ed apprezzaziun per sias prestaziuns en favur dal rumantsch sin nivel universitar. Darms ha unfrì sia vita al rumantsch. El ha perscrutà nossa lingua, Darms ha accumpagnà noss rumantsch e Darms ha influenzà il svilup dal quart linguatg naziunal. Avant ch'el ha surpiglià la professura a Friburg l'onn 1991 è s'occupà Darms dal rumantsch grischun tar la Lia

Rumantscha ed ha gidà ad elavurar meds d'instrucziun sco per exempel il «Pledari grond».

Gronds merits

Marc-Henry Soulet, il decan da la facultad filosofica, ha ludà l'engaschi exemplaric da Darms sco professor e sco colavuratur en il gremi universitar. Soulet ha fatg attent a las stentas da Darms per il mantegniment da l'instrucziun da rumantsch a Friburg. Ensemen cun la Scol'auta da pedagogia da Cuir èsi reusi – suenter lungas e diras discussiuns tranter la regenza grischuna e las autoritads da Friburg – da salvar l'instrucziun da rumantsch a Friburg. Cun ina laudatio plain sgnoccas ha il vicedecan *Raphael Berthele* persequità ils fastizs scientifics da Darms e punctuà sia lavur da planisaziun e preparaziun minuziusa. Darms saja stà in dals sulets che haja mintgamai studegià tut la documentaziun da las sin-

gulas fatschentas, quai che al haja lubì votums clers e precis, betg adina per plaschair da tuts collegas.

«Language Death – oder Totgesagte leben länger»

Sut questa nauscha profezia davant il rumantsch ha Darms cità divers auturs cun lur ipotesas davant il viver e murir dal rumantsch e prenda sin ils corns ils «sabis» profets ordaifer la Rumantschia. Tranter auters ha cità Darms Heinrich Morf, professor per litteratura rumantscha a Turitg, che ha profetisà già 1888 che quai dettia sin la lingia da Mustér a Tarasp prest il bilinguissim ed en curt temp mo pli il tudestg. Er l'econom tudestg August Sartorius, Feiherr von Waltershausen, è s'occupà cun la germanisaziun dals Rumantschs avant passa tschient onns e formulà tristas prognosas. Cunter talas annunzias da mort ha cumbattà Peider Linsel cun ina seria d'artitgels «Ni talians

Georges Darms a chaschun da sia ultima prelecziun a Friburg.

Bain da rar han tants auditurs e tantas auditoras prenda part da sias lecziuns.

FOTOS L. DEPLAZES

ni Tudaistgs» u «Romantschs vulain restar». Er il Sursilvan Pieder Tuor è stà si ed ha defendì nossa verva cunter cloms da Cassandra.

Sco progress ha Darms menziunà la fundaziun da la Lia Rumantscha l'onn 1919 e la legitimaziun dal rumantsch sco lingua naziunala 1938. Darms ha persequità il svilup dal rumantsch dals ultims tschientaners e constatà ina digren constanta, principalmain dapi l'onn 1941. Cumpigliava il rumantsch anc fin la mesadad dal 20avel secul cun il sursilvan, il sutsilvan, il surmiran, il putér e vallader in territori linguistic compact, è la punta ussa sballunada. Oz viva la cuminanza rumantscha en ils divers tocs idiomatics separads, senza punts. Per discussiuns animadas han mintgamai dà chaschun las dumbraziuns dal pievel. Quiet èsi dapi la dumbraziun da l'onn 2010. Ils Ru-

nantschs han ins simplamain laschà da la vart.

Darms ha menziunà la gronda muntada da l'instrucziun da rumantsch en las scolas, quai che pretendia dal chantun da metter a disposiziun in dumber sufficient da magisters da lingua rumantscha. Darms ha era punctuà la muntada da la preschientscha en tants secturs da la vita sco pussaivel e deplorà la mancanza da preschientscha en l'administraziun chantunala, en il sector da mastergn e spezialmain en la domena dal turissem. Savens vegnia il rumantsch considerà dal turissem mo pli sco folclora. Decisiv saja plinavant ch'els geniturs dettian vinavant lur lingua als uffants. Darms resta optimist. Tenor sia giudicaziun vegn la cuminanza rumantscha a mantegnair vinavant sia verva materna e procurar che nossa lingua saja anc en 100 onns viva e vescla.